

Op zoek naar zuinigheid aan de basis: alledaags leren en ervaringskennis om het hoofd te bieden aan onzekerheden over water in de regio Bundelkhand, India

SAMENVATTING

Frugal (zuinige) innovatie is een relatief nieuw begrip in het huidige debat over duurzame ontwikkeling in een wereld met schaarse hulpbronnen. Het kan worden gezien als een ontwikkelingsstrategie voor duurzaamheid of een nieuwe en alternatieve benadering van innovatie, vooral met betrekking tot de armere bevolkingsgroepen. De bestaande literatuur over frugal innovatie heeft echter ten minste drie tekortkomingen. Ten eerste wordt frugal innovatie vaak opgevat als een benadering van armoedebestrijding, waarbij weinig aandacht wordt besteed aan structurele factoren zoals verschillen in ras, kaste, gender en inkomen, hoewel deze van vitaal belang zijn bij het veroorzaken en in stand houden van ongelijkheid. Ook ontbreken er nog empirische gegevens over *hoe* en *wanneer* frugal innovatie kan helpen bij armoedebestrijding. Ten tweede worden begrippen als 'co-creatie' en 'polycentrische innovatie' steeds vaker benadrukt in de literatuur over frugal innovatie, hoewel kennisvorming en deelprocessen aan de basis van de samenleving zelden worden genoemd en verkend. Ten derde bestaat er geen overeenstemming over wat 'zuinigheid' precies betekent binnen de context van innovatie. Wetenschappers beschrijven het soms als iets dat voorafgaat, dan weer als een denkwijze, resultaat of proces. Door deze problemen met definitie en begripsvorming en de beperkte aandacht voor structurele factoren, is er terecht nogal wat kritiek op de literatuur over frugal innovatie.

Deze kritiek is veelal gericht tegen een bepaalde 'laag' van de literatuur over frugal innovatie: de bedrijfskundige en managementliteratuur. Daarbij gaat het om het 'bieden' van betaalbare 'oplossingen' aan gewone mensen. De kritiek is dat deze oplossingen van bovenaf worden opgelegd en morele bezwaren en legitimiteitskwesties met zich meebrengen omdat ze worden toegepast door marktpartijen, voornamelijk om hulpbronnen te commercialiseren en exploiteren aan de basis. Een tweede laag van de literatuur is gericht op het optimaal gebruikmaken van stilzwijgende en ervaringskennis aan de basis om oplossingen voor alledaagse lokale problemen te 'vinden'. Dit bottom-up-gezichtspunt biedt relatief meer

mogelijkheden om de verscheidenheid aan werkwijzen en meervoudigheid van kennis aan de basis te erkennen.

Het onderzoek in dit proefschrift valt binnen de tweede laag van de literatuur over zuinigheid en frugal innovatie. Het doel ervan is om verschillende uitingsvormen van zuinigheid in een sociale context te plaatsen, waarbij de alledaagse werkelijkheid van gewone mensen wordt benadrukt. Uitingen van zuinigheid worden daarom geobserveerd binnen de context van alledaagse lokale werkwijzen en categorieën. Dit zijn vooral op identiteit gebaseerde categorieën als kaste, gender en gemeenschapsnetwerken, die op zichzelf weer gevormd zijn door sociaalhistorische processen. Door zuinigheid in een sociale context te plaatsen, kunnen we beter onderscheiden *wat* zuinig is en *wie* zuinigheid omarmt in een bepaalde lokale context. In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van methodologieën uit de sociologie en antropologie. Het is gericht op het kruislings verband tussen eigendom van hulpbronnen, toegang tot instellingen en ervaring (d.w.z. voorkennis) om inzicht te verkrijgen in de wijze waarop een zuinige denkwijze wordt verworven en tot uiting komt in handelingen in de lokale context.

In dit onderzoek wordt nagegaan hoe lokale boeren in de water- en voedselarme regio *Bundelkhand* in Noord-Centraal-India diverse vormen van kennis (zowel geformaliseerd als niet-geformaliseerd) verwerven, combineren en delen om te voorzien in hun behoefte aan water voor irrigatie. Verder wordt onderzocht hoe het combineren en delen van kennis verschillende sociale groepen lokale boeren helpt om hun landbouwactiviteiten voort te zetten. Bundelkhand is een semi-aride, droogtegevoelige en ecologisch kwetsbare regio. De regio staat bekend om haar oude tempels. Die zijn niet alleen van spirituele betekenis, maar bieden ook voorbeelden van traditionele methoden van wateropvang en -beheer. In twee districten van Bundelkhand zijn drie rondes van etnografisch veldonderzoek uitgevoerd om empirische data te verzamelen over de kennis en leerprocessen van lokale boeren op het gebied van de opvang van regenwater. Elke ronde werd in een ander seizoen uitgevoerd, met speciale aandacht voor lokale boeren die relatief effectief in hun behoefte aan water bleken te voorzien.

Er waren ruim 200 deelnemers betrokken bij het onderzoek, waaronder lokale boeren, overheidsfunctionarissen, hydrologen, sociale en milieuactivisten, lokale journalisten, lokale handelaren in gereedschap en machines, en vertegenwoordigers van onderzoeksinstituten en lokale ngo's. De data zijn grotendeels verzameld in de vorm van levensverhalen, alledaagse

ervaringen en plaatselijke folklore. Daarbij vormden benaderingen uit participerend actie-onderzoek en transformatieve methodologieën de inspiratiebron. Voor de data-analyse is voornamelijk gebruikgemaakt van methoden uit de politieke economie. Naast de primaire data die zijn verzameld in het etnografisch veldonderzoek, zijn voor dit onderzoek ook secundaire data geraadpleegd in archiefmateriaal, verslagen van beleidsdiscussies, berichten in lokale media en literatuur in de streektaal en folklore.

Dit onderzoek heeft drie met elkaar samenhangende bevindingen en twee theoretische ideeën opgeleverd die unieke uitdagingen en mogelijkheden met zich meebrengen voor toekomstig onderzoek naar zuinigheid. De eerste bevinding betreft de essentiële rol van ervaring bij het nemen van alledaagse beslissingen aan de basis. Boeren doen die ervaring op in socialisatieprocessen; vooral door observatie, interactie en deelname aan activiteiten, voornamelijk met andere leden van dezelfde kaste. Terwijl ervaringskennis vaak de enige beschikbare en betrouwbare bron van informatie is, blijkt er institutionele ondersteuning nodig te zijn om die te vertalen in stilzwijgende kennis en te combineren met andere vormen van kennis.

De tweede bevinding is dat het verwerven van een zuinige denkwijze, en nog belangrijker, daarvan blijf geven bij het oplossen van problemen, door sociale factoren beïnvloed wordt, waarbij informele en op identiteit gebaseerde instellingen een cruciale rol spelen. In Bundelkhand maakten boeren met een relatief betere positie in lokale informele en op identiteit gebaseerde instellingen meer kans om een zuinige denkwijze te verwerven en zuinigheid te omarmen in hun dagelijkse werkzaamheden. De derde bevinding is de opvatting van zuinigheid als een vermogen om zich kennis uit verschillende bronnen eigen te maken en opnieuw te gebruiken in de lokale context. In Bundelkhand werd zuinigheid aangetroffen op het raakvlak van de lokale context en doorgaande veranderingsprocessen die ondersteund werden door bijvoorbeeld ngo's, overheidsprogramma's en betere toegang tot ICT. Deze interacties hadden verstrekkende gevolgen voor lokale werkwijzen.

Toch belemmerden de harde materiële omstandigheden waarmee kleine en gemarginaliseerde boeren te maken hadden, die werden veroorzaakt en gereproduceerd door sociaalhistorische processen, hun vermogen om hun ervaring te combineren met aangereikte kennis (bijvoorbeeld technische oplossingen en opleidingen) en die te delen met verschillende sociale groepen. Vanwege de schrijnende ongelijkheid boden doorgaande

veranderingsprocessen dus vooral slechts aan bepaalde sociale groepen mogelijkheden om een zuinige denkwijze te vertalen in daadwerkelijk oplossingsgerichte handelingen. In de drie empirische hoofdstukken van dit proefschrift die respectievelijk gericht zijn op individuen, structuren en de dagelijkse wisselwerking hiertussen, komen verschillende aspecten van het klassieke structuur/agency-debat aan de orde. Met de bevindingen van het onderzoek komt dit debat dicht bij het nieuwe discours over zuinigheid en frugal innovatie.

Uit het onderzoek kan worden geconcludeerd dat het kruislings verband tussen ervaring, eigendom van hulpbronnen en toegang tot instellingen centraal staat het bij het plaatsen van zuinigheid in de sociale context. Voorkennis (bijvoorbeeld door een landbouwopleiding en regulier onderwijs), een relatief goede toegang tot instellingen (bijvoorbeeld vanwege afkomst uit een bevoorrechte kaste) en eigendom van hulpbronnen (bijvoorbeeld grondbezit en landbouwmachines) droegen onder boeren in de districten van het veldonderzoek direct bij aan het tonen van zuinigheid bij oplossingsgerichte handelingen. Door de alledaagse kennis en leerprocessen van lokale boeren centraal te stellen, naast de institutionele positie van de verschillende sociale groepen, wordt zuinigheid in dit onderzoek aangewezen als een integraal onderdeel van de dagelijkse wisselwerking tussen de creatieve uitoefening van individuele agency en structurele beperkingen aan de basis.

Zuinigheid wordt in dit onderzoek in een sociale context geplaatst en tegelijkertijd worden er twee theoretische begrippen toegevoegd aan het discours over frugal innovatie: 'drempel' en 'begrensdde autonomie'. Drempel is een intersectioneel begrip waarmee wordt verwezen naar het stadium waarin een zuinige denkwijze en zuinige benaderingen kunnen worden vertaald in zichtbare, daadwerkelijk oplossingsgerichte handelingen. Verschillende sociale groepen en individuen kunnen verschillende drempels hebben, afhankelijk van hun behoeften en de hoeveelheid institutionele steun die ze kunnen krijgen. De vertaling van een zuinige denkwijze in zichtbare oplossingsgerichte handelingen wordt vergemakkelijkt door eigendom van hulpbronnen, voorkennis en toegang tot instellingen. De aanwezigheid van deze factoren geeft lokale boeren het vertrouwen om zuinigheid te omarmen door de creatieve uitoefening van individuele agency. De boeren in Bundelkhand die de drempel hadden bereikt namen vaak op grond van hun gedrag of identiteit een strategische positie in binnen hun lokale gemeenschap. Ze waren vaak in trek bij lokale ontwikkelingsorganisaties omdat bekend was dat ze in staat waren om zichtbare resultaten te boeken. Binnen de lokale context van Bundelkhand stonden deze boeren bekend als 'progressieve' boeren. Dit betekent echter niet

dat ze het probleem van waterschaarste hadden opgelost. Volgens dit onderzoek bevonden zij zich in een situatie met 'begrensde autonomie', waarin boeren het probleem van schaarse hulpmiddelen het hoofd konden bieden op het niveau van het huishouden, maar vanwege structurele beperkingen het probleem niet konden oplossen. Het idee van begrensde autonomie geeft aan dat het oplossen van structurele problemen met individuele handelingen zijn beperkingen kent. Dit idee kan worden verkend in toekomstig onderzoek naar de vraag of zuinigheid altijd een oriëntatieproces blijft, of dat het mogelijk blijkt om ten minste een zichtbare kwalitatieve verandering teweeg te brengen in structurele grenzen.